

**МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ВНУТРІШНІХ СПРАВ**

Факультет № 6

Кафедра цивільного права та процесу

МЕТОДИЧНІ МАТЕРІАЛИ

ДО СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ

з навчальної дисципліни «Сучасні проблеми цивільного права»

вибіркових компонент

освітньої програми другого рівня вищої освіти

081 Право (правозастосування)

Харків (Вінниця) 2023

ЗАТВЕРДЖЕНО

Науково-методичною радою
Харківського національного
університету внутрішніх справ
Протокол від 30.08.2023 № 7

СХВАЛЕНО

Вченою радою факультету № 6
Протокол від 25.08.2023 № 7

ПОГОДЖЕНО

Секцією Науково-методичної ради
ХНУВС з юридичних дисциплін
Протокол від 29.08.2023 № 7

Розглянуто на засіданні кафедри цивільного права та процесу (протокол від 23.08.2023 № 8)

Розробник:

1. Завідувач кафедри цивільного права та процесу, доктор юрид. наук, професор
Жорнокуй Юрій Михайлович.

Рецензенти:

1. Завідувач кафедри цивільно-правових дисциплін Харківського національного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент Зайцев Олексій Леонідович.
2. Професор кафедри цивільного права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, кандидат юридичних наук, професор Борисова Валентина Іванівна.

**1. Розподіл часу навчальної дисципліни за темами
(денна форма навчання)**

Номер та назва навчальної теми	Кількість годин, відведених на вивчення навчальної дисципліни						Вид контролю
	Всього	з них:					
		лекції	Семінарські заняття	Практичні заняття	Лабораторні заняття	Самостійна робота	
Тема № 1. Проблеми цивільного права України. Джерела цивільного права. Цивільне право як наука	6	1	1			4	екзамен
Тема № 2. Вчення про фізичних осіб як суб'єктів цивільного права	6	1	1			4	
Тема № 3. Вчення про юридичні особи	6	1	1			4	
Тема № 4. Об'єкти цивільних прав. Правочини	6	1	1			4	
Тема № 5. Строки у цивільному праві	6	1	1			4	
Тема № 6. Представництво у цивільному праві	6	1	1			4	
Тема № 7. Вчення про особисті немайнові права	6	1	1			4	
Тема № 8. Концептуальні положення про речове право	6	1	1			4	
Тема № 9. Правове регулювання відносин у сфері інтелектуальної, творчої діяльності	6	1	1			4	
Тема № 10. Теоретичні положення про зобов'язання	6	1	1			4	
Всього за семестр № 2:	60	10	10			40	

**Розподіл часу навчальної дисципліни за темами
(заочна форма навчання)**

Номер та назва навчальної теми	Кількість годин, відведених на вивчення навчальної дисципліни						Вид контролю
	Всього	з них:					
		лекції	Семінарські заняття	Практичні заняття	Лабораторні заняття	Самостійна робота	
Тема № 1. Проблеми цивільного права України. Джерела цивільного права. Цивільне право як наука	6	1				5	екзамен
Тема № 2. Вчення про фізичних осіб як суб'єктів цивільного права	6	1				5	
Тема № 3. Вчення про юридичні особи	6	1				5	
Тема № 4. Об'єкти цивільних прав. Правочини	6	1				5	
Тема № 5. Строки у цивільному праві	6		1			5	
Тема № 6. Представництво у цивільному праві	6		1			5	
Тема № 7. Вчення про особисті немайнові права	6					6	
Тема № 8. Концептуальні положення про речове право	6					6	
Тема № 9. Правове регулювання відносин у сфері інтелектуальної, творчої діяльності	6		1			5	
Тема № 10. Теоретичні положення про зобов'язання	6		1			5	
Всього за семестр № 2:	60	4	4			52	

3. Методичні вказівки до семінарських занять

Тема № 1. Проблеми цивільного права України. Джерела цивільного права. Цивільне право як наука

Семінарське заняття Проблеми цивільного права України. Джерела цивільного права. Цивільне право як наука

Навчальна мета заняття: засвоїти теоретичні положення щодо системи українського приватного права, засвоїти нормативний матеріал щодо правового регулювання цивільних відносин, ознайомитися з практикою застосування загального і спеціального законодавства.

Кількість годин:

денна форма навчання – 1 година;

заочна форма навчання – самостійне вивчення.

Навчальні питання:

1. Поняття та система українського приватного права. Теорії та підходи до визначення предмету цивільного права та його ролі в розмежуванні галузей права.
2. Метод цивільно-правового регулювання суспільних відносин, його особливості.
3. Традиційні та сучасні погляди на функції цивільного права. Проблематика визначення принципів цивільного права.
4. Проблеми визначення джерел цивільного права.
5. Предмет науки цивільного права.

Методичні вказівки до кожного навчального питання теми

1. Поняття та система українського приватного права. Теорії та підходи до визначення предмету цивільного права та його ролі в розмежуванні галузей права.

При вивченні цього питання необхідно розкрити положення про поділ права на приватне та публічне, визначити галузі приватного права, місце корпоративних, організаційних правовідносин; доцільно визначити традиційні чинники розмежування галузей права (предмет та метод правового регулювання) та проаналізувати сучасні підходи до розмежування галузей права.

2. Метод цивільно-правового регулювання суспільних відносин, його особливості.

Розглядаючи це питання доцільно з'ясувати сутність диспозитивного методу правового регулювання, обмеження диспозитивності у цивільному праві, розкрити основні ознаки методу цивільно-правового регулювання, які відмежовують його від імперативного методу правового регулювання.

3. Традиційні та сучасні погляди на функції цивільного права. Проблематика визначення принципів цивільного права.

При вивченні цього питання необхідно розкрити поняття функцій цивільного права та зосередити увагу на регулятивній, охоронній, компенсаційній та превентивній функціях цивільного права. Доцільно надати визначення принципам цивільного права, з'ясувати сутність основних принципів цивільного права, закріплених у ст. 3 ЦК України.

4. Проблеми визначення джерел цивільного права.

Розглядаючи питання про джерела цивільного права доцільно чітко визначитись з поняттям джерел цивільного права та з'ясувати їх співвідношення з актами цивільного законодавства, особливу увагу треба надати аналізу практики Європейського суду з прав людини як джерелу цивільного права. Доцільно проаналізувати договір як регулятор цивільних відносин, особливості саморегулювання цивільних відносин.

5. Предмет науки цивільного права.

При вивченні цього питання необхідно розкрити цивільні правовідносини в різних їх ракурсах як предмет науки цивільного права, звернути увагу на виявлення закономірностей, правової природи явищ.

Питання цільових виступів здобувачів вищої освіти для розкриття окремих проблем, явищ тощо:

1. Лібералізація українського вчення про тлумачення норм права: доктрина «добудови» права.
2. Актуальні проблеми та завдання науки цивільного права.

Теми для рефератів, які відповідають темі заняття.

1. Загальні положення про здійснення цивільних прав та захист цивільних прав та інтересів.
2. Охоронювані законом інтереси як об'єкти цивільно-правового захисту.

Література

1. Конституція України від 28 червня 1996 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>
2. Сімейний кодекс України від 10 січня 2002 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14#Text>
3. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>
4. Цивільне право. Загальна частина : навч. посіб. / О. Є. Аврамова, А. С. Горбенко, Н. О. Горобець та ін. ; за заг. ред. С. О. Сліпченка, О. Л. Зайцева ; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків : ХНУВС, 2022. 332 с.
5. Актуальні питання прикладної цивілістики: сімейне, трудове, земельне та житлове право : наук.-практ. посіб. / О.В. Гетьманцев, О.В. Кіріяк, М. Б. Мельник та ін. Київ: Правова єдність, 2015. 448 с.
6. Сучасні проблеми цивільного права та процесу : навчальний посібник / Сліпченко С. О., Синегубов О. В., Кройтор В. А. та ін. ; за ред. Ю. М. Жорнокуя та Л. В. Красицької.

Харків : Право, 2017. С. 15-97.

7. Правова доктрина України : у 5 т. / Нац. акад. прав. наук України. Доктрина приватного права України. Т. 3. Харків: Право, 2013. 760 с.

8. Цивільний кодекс України: наук.-практ. коментар (пояснення, тлумачення, рекомендації з використанням пропозицій вищих судових інстанцій, Міністерства юстиції, науковців, фахівців). Т. 1: Загальні положення/ за ред. проф. І. В. Спасибо-Фатеевої. Харків: ФО-П Колісник А. А., 2010. 320 с.

Тема № 2. Вчення про фізичних осіб як суб'єктів цивільного права

Семінарське заняття Вчення про фізичних осіб як суб'єктів цивільного права

Навчальна мета заняття: засвоїти теоретичні положення про суб'єктів цивільного права та учасників цивільних правовідносин, засвоїти нормативний матеріал щодо фізичних осіб як суб'єктів цивільного права, ознайомитися з практикою застосування цивільного законодавства з окреслених питань.

Кількість годин:

денна форма навчання – 1 години;

заочна форма навчання – самостійне вивчення.

Навчальні питання:

1. Суб'єкти цивільного права та учасники цивільних правовідносин.
2. Фізична особа – суб'єкт цивільних відносин.
3. Проблема індивідуалізації фізичної особи.
4. Фізична особа-підприємець.

Методичні вказівки до кожного навчального питання теми

1. Суб'єкти цивільного права та учасники цивільних правовідносин.

При вивченні цього питання необхідно розкрити поняття «суб'єкти цивільних правовідносин», «учасники цивільних правовідносин», ретельно проаналізувати положення ст. 2 ЦК України, визначитися з поняттям «інші суб'єкти публічного права» як учасники цивільних відносин.

2. Фізична особа – суб'єкт цивільних відносин.

При розгляді цього питання треба зосередити увагу на проблемних питаннях правосуб'єктності фізичної особи, обсягу її правоздатності, можливості та наслідках вчинення правочину, який обмежує правоздатність фізичної особи. Доцільно розкрити обсяг дієздатності фізичної особи у контексті вчинення правочинів за участю дитини, недієздатної особи, проаналізувати підстави та порядок емансипації неповнолітніх. Варто розмежувати такі правові поняття, як «безвісно відсутня особа» та «особа, зникла безвісти».

3. Проблема індивідуалізації фізичної особи.

При вивченні цього питання необхідно розкрити законодавчі та

доктринальні підходи щодо окреслення кола ознак, які дозволяють індивідуалізувати фізичну особу як учасника цивільних відносин. Необхідно звернути увагу на поділ ознак індивідуалізації фізичної особи на фізіологічні та соціальні.

4. Фізична особа-підприємець.

При розгляді цього питання треба зосередити увагу на положенні ст. 42 Конституції України щодо права фізичної особи на здійснення підприємницької діяльності. Варто чітко окреслити коло обмежень та заборон щодо здійснення відповідного права.

Питання цільових виступів здобувачів вищої освіти для розкриття окремих проблем, явищ тощо:

1. Емансипація неповнолітніх.
2. Проблема індивідуалізації фізичної особи.

Теми для рефератів, які відповідають темі заняття.

1. Заборони та обмеження для фізичних осіб щодо здійснення права на заняття підприємницькою діяльністю.

Література

1. Конституція України від 28 червня 1996 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>
2. Сімейний кодекс України від 10 січня 2002 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14#Text>
3. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>
4. Актуальні питання прикладної цивілістики: сімейне, трудове, земельне та житлове право : наук.-практ. посіб. / О.В. Гетьманцев, О.В. Кіріяк, М.Б. Мельник та ін. Київ : Правова єдність, 2015. 448 с.
5. Цивільне право. Загальна частина : навч. посіб. / О. Є. Аврамова, А. С. Горбенко, Н. О. Горобець та ін. ; за заг. ред. С. О. Сліпченка, О. Л. Зайцева ; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків : ХНУВС, 2022. 332 с.
6. Сучасні проблеми цивільного права та процесу : навчальний посібник / Сліпченко С. О., Синегубов О. В., Кройтор В. А. та ін. ; за ред. Ю. М. Жорнокуя та Л. В. Красицької. Харків : Право, 2017. С. 98-165.
7. Правова доктрина України : у 5 т. / Нац. акад. прав. наук України. Доктрина приватного права України. Т. 3. Харків: Право, 2013. 760 с.

Тема № 3. Вчення про юридичні особи

Семінарське заняття Вчення про юридичні особи

Навчальна мета заняття: засвоїти теоретичні положення про юридичні особи як учасників цивільних правовідносин, засвоїти нормативний матеріал щодо юридичних осіб як суб'єктів цивільного права, ознайомитися з практикою

застосування цивільного законодавства щодо юридичних осіб приватного права та юридичних осіб публічного права.

Кількість годин:

денна форма навчання – 1 година;

заочна форма навчання – самостійне вивчення.

Навчальні питання:

1. Проблематика конструкції «юридичної особи». Ознаки юридичної особи.
2. Цивільна правосуб'єктність юридичної особи.
3. Проблема систематизації юридичних осіб.
4. Публічно-правові утворення як учасники цивільних відносин. Держава Україна, Автономна Республіка Крим, територіальні громади як учасники цивільних правовідносин.

Методичні вказівки до кожного навчального питання теми

1. Проблематика конструкції «юридичної особи». Ознаки юридичної особи.

При вивченні цього питання необхідно проаналізувати розуміння юридичної особи за цивільним законодавством України, розкрити теорії походження юридичної особи, проаналізувати її ознаки через їх зовнішнє вираження.

2. Цивільна правосуб'єктність юридичної особи.

Під час розгляду цього питання варто визначити цивільну правосуб'єктність юридичної особи через співставлення її з правосуб'єктністю інших суб'єктів цивільних правовідносин. Варто розмежувати дії органу юридичної особи та дії представника юридичної особи у цивільних правовідносинах.

3. Проблема систематизації юридичних осіб.

Це питання зумовлює потребу у зосередженні уваги на особливостях участі в цивільних правовідносинах юридичних осіб приватного права та юридичних осіб публічного права, їх правового становища та специфіки управління в юридичних особах публічного права.

4. Публічно-правові утворення як учасники цивільних відносин. Держава Україна, Автономна Республіка Крим, територіальні громади як учасники цивільних правовідносин.

Розглядаючи це питання, треба визначитися з правосуб'єктністю держави як учасника цивільних відносин, подискутувати з проблематики доцільності надання державі статусу юридичної особи публічного права. Розглянути необхідно форми участі держави, АРК, територіальних громад у договірних та недоговірних цивільних правовідносинах.

Питання цільових виступів здобувачів вищої освіти для розкриття окремих проблем, явищ тощо:

1. Основні положення теорії фікції юридичної особи.
2. Основні положення теорії реальності юридичної особи.

Теми для рефератів, які відповідають темі заняття.

1. Юридичні особи приватного права та юридичні особи публічного права.

Література

1. Конституція України від 28 червня 1996 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>
2. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>
3. Про акціонерні товариства: Закон України від 27 липня 2022 року № 2465-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2465-20#n1985>
4. Актуальні питання прикладної цивілістики: сімейне, трудове, земельне та житлове право : наук.-практ. посіб. / О.В. Гетьманцев, О.В. Кіріяк, М.Б. Мельник та ін. Київ : Правова єдність, 2015. 448 с.
5. Цивільне право. Загальна частина : навч. посіб. / О. Є. Аврамова, А. С. Горбенко, Н. О. Горобець та ін. ; за заг. ред. С. О. Сліпченка, О. Л. Зайцева ; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків : ХНУВС, 2022. 332 с.
6. Сучасні проблеми цивільного права та процесу : навчальний посібник / Сліпченко С. О., Синегубов О. В., Кройтор В. А. та ін. ; за ред. Ю. М. Жорнокуя та Л. В. Красицької. Харків : Право, 2017. С. 98-165.
7. Правова доктрина України : у 5 т. / Нац. акад. прав. наук України. Доктрина приватного права України. Т. 3. Харків: Право, 2013. 760 с.

Тема № 4. Об'єкти цивільних прав. Правочини

Семінарське заняття Об'єкти цивільних прав. Правочини

Навчальна мета заняття: засвоїти теоретичні положення щодо об'єктів цивільних прав, засвоїти нормативний матеріал щодо правочинів у цивільному праві, ознайомитися з практикою застосування цивільного законодавства щодо визнання правочинів недійсними.

Кількість годин:

денна форма навчання – 1 година;

заочна форма навчання – самостійне вивчення.

Навчальні питання:

1. Поняття об'єкту цивільних прав та об'єкту цивільних правовідносин.
2. Проблеми класифікації правочинів та її співвідношення з класифікацією зобов'язань.
3. Форма правочину та правові наслідки її недодержання.
4. Недійсність правочину: поняття, правова природа.
5. Загальні та особливі правові наслідки недійсності правочину.

Методичні вказівки до кожного навчального питання теми

1. Поняття об'єкту цивільних прав та об'єкту цивільних правовідносин.

При вивченні цього питання необхідно звернути увагу на співвідношення таких правових категорій, як «об'єкт цивільних прав», «об'єкт цивільних правовідносин», «об'єкт правового регулювання», доцільно проаналізувати концепції щодо визначення об'єкта цивільних правовідносин, зокрема речову, плюралістичну концепції, теорію об'єкта як правового режиму тощо.

2. Проблеми класифікації правочинів та її співвідношення з класифікацією зобов'язань.

Розглядаючи це питання, варто виходити з того, що виключного та єдиного переліку класифікаційних груп правочинів не існує, в основі класифікації правочинів, як правило, лежить принцип дихотомії – поділ явища на дві протилежності. Більш ретельно необхідно проаналізувати окремі групи правочинів і визначити значення такого поділу для науки цивільного права, правозастосовної практики.

3. Форма правочину та правові наслідки її недодержання.

При вивченні цього питання необхідно звернути увагу на те, що ЦК України у ст. 205 розрізняє форму правочину та способи волевиявлення, більш ретельно необхідно проаналізувати вимоги до письмової форми правочину, розглянути електронні правочини у контексті правового регулювання відносин з електронної комерції.

4. Недійсність правочину: поняття, правова природа.

Розглядаючи це питання, варто виходити з того, що у доктрині приватного права не склалось єдиного погляду на правову природу недійсного правочину. Більш ретельно доцільно проаналізувати нікчемні та оспорювані правочини, з'ясувати можливість (доцільність) визнання нікчемного правочину дійсним (недійсним), розглянути правові наслідки звернення до суду з позовом про застосування наслідків нікчемного правочину.

5. Загальні та особливі правові наслідки недійсності правочину.

При вивченні цього питання необхідно звернути увагу на те, що в юридичній літературі правові наслідки недійсності правочину поділені на дві групи: загальні та особливі (окремі), більш ретельно треба з'ясувати відмінності між двосторонньою та односторонньою реституцією, визначити відмінності реституції від віндикації та кондиції.

Питання цільових виступів здобувачів вищої освіти для розкриття окремих проблем, явищ тощо:

1. Реституція у цивільному праві.

2. Підстави визнання нікчемного правочину дійсним (конвалідації правочину).

Теми для рефератів, які відповідають темі заняття.

1. Гносеологія поняття та ознаки правочину.

Література

1. Конституція України від 28 червня 1996 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>
2. Сімейний кодекс України від 10 січня 2002 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14#Text>
3. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>
4. Актуальні питання прикладної цивілістики: сімейне, трудове, земельне та житлове право : наук.-практ. посіб. / О.В. Гетьманцев, О.В. Кіріяк, М.Б. Мельник та ін. Київ : Правова єдність, 2015. 448 с.
5. Цивільне право. Загальна частина : навч. посіб. / О. Є. Аврамова, А. С. Горбенко, Н. О. Горобець та ін. ; за заг. ред. С. О. Сліпченка, О. Л. Зайцева ; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків : ХНУВС, 2022. 332 с.
6. Сучасні проблеми цивільного права та процесу : навчальний посібник / Сліпченко С. О., Синегубов О. В., Кройтор В. А. та ін. ; за ред. Ю. М. Жорнокуя та Л. В. Красицької. Харків : Право, 2017. С. 166-223.
7. Правова доктрина України : у 5 т. / Нац. акад. прав. наук України. Доктрина приватного права України. Т. 3. Харків: Право, 2013. 760 с.

Тема № 5. Строки у цивільному праві

Семінарське заняття Строки у цивільному праві

Навчальна мета заняття: засвоїти теоретичні положення щодо строків у цивільному праві, засвоїти нормативний матеріал щодо визначення та обчислення строків, ознайомитися з практикою застосування цивільного законодавства щодо позовної давності.

Кількість годин:

денна форма навчання – 1 година;

заочна форма навчання – 1 година.

Навчальні питання:

1. Поняття та правова природа строків у цивільному праві.
2. Проблемні питання застосування позовної давності у цивільному праві.

Методичні вказівки до кожного навчального питання теми

1. Поняття та правова природа строків у цивільному праві.

При вивченні цього питання необхідно звернути увагу на те, що у доктрині приватного права залишається дискусійним питання про місце строків у системі юридичних фактів, доцільно з'ясувати відмінність строку від терміну в цивільному праві.

2. Проблемні питання застосування позовної давності у цивільному праві.

Розглядаючи це питання, варто звернути увагу на законодавче визначення початку перебігу позовної давності, на особливості підтвердження у практичній діяльності обставин непереборної сили, на особливості мораторію як підстави для зупинення перебігу позовної давності, на підстави переривання позовної давності.

Питання цільових виступів здобувачів вищої освіти для розкриття окремих проблем, явищ тощо:

1. Вимоги, на які позовна давність не поширюється.

Теми для рефератів, які відповідають темі заняття.

1. Обчислення позовної давності.

Література

1. Конституція України від 28 червня 1996 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>
2. Сімейний кодекс України від 10 січня 2002 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14#Text>
3. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>
4. Цивільне право. Загальна частина : навч. посіб. / О. Є. Аврамова, А. С. Горбенко, Н. О. Горобець та ін. ; за заг. ред. С. О. Сліпченка, О. Л. Зайцева ; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків : ХНУВС, 2022. 332 с.
5. Актуальні питання прикладної цивілістики: сімейне, трудове, земельне та житлове право : наук.-практ. посіб. / О.В. Гетьманцев, О.В. Кіріяк, М.Б. Мельник та ін. Київ : Правова єдність, 2015. 448 с.
6. Сучасні проблеми цивільного права та процесу : навчальний посібник / Сліпченко С. О., Синегубов О. В., Кройтор В. А. та ін. ; за ред. Ю. М. Жорнокуя та Л. В. Красицької. Харків : Право, 2017. С. 224-236.
7. Правова доктрина України : у 5 т. / Нац. акад. прав. наук України. Доктрина приватного права України. Т. 3. Харків: Право, 2013. 760 с.

Тема № 6. Представництво у цивільному праві

Семінарське заняття Представництво у цивільному праві

Навчальна мета заняття: засвоїти теоретичні положення щодо представництва у цивільному праві, засвоїти нормативний матеріал щодо представництва у цивільному праві, ознайомитися з практикою застосування законодавства про представництво за довіреністю.

Кількість годин:

денна форма навчання – 1 година;

заочна форма навчання – 1 година.

Навчальні питання:

1. Поняття та види представництва у цивільному праві.
2. Представництво прав та інтересів юридичної особи: проблемні

питання.

Методичні вказівки до кожного навчального питання теми

1. Поняття та види представництва у цивільному праві.

При вивченні цього питання необхідно звернути увагу на те, що в юридичній літературі виділяють такі види представництва: представництво за законом, представництво за договором, представництво на підставі акта органу юридичної особи. Розглядаючи представництво за законом, доцільно з'ясувати, що представниками за законом є батьки, усиновлювачі, опікун малолітньої особи, проте піклувальник, патронатний вихователь не є законними представниками.

2. Представництво прав та інтересів юридичної особи: проблемні питання.

При розгляді цього питання необхідно звернути увагу, що інтереси юридичної особи в цивільних правовідносинах може представляти представник юридичної особи, від імені самої юридичної особи в цивільних відносинах приймає участь орган юридичної особи, необхідно розрізняти дії представника та дії органа юридичної особи.

Питання цільових виступів здобувачів вищої освіти для розкриття окремих проблем, явищ тощо:

1. Поняття та види довіреності у цивільному праві.

Теми для рефератів, які відповідають темі заняття.

1. Законне представництво у приватному праві.

Література

1. Конституція України від 28 червня 1996 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>
2. Сімейний кодекс України від 10 січня 2002 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14#Text>
3. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>
4. Цивільне право. Загальна частина : навч. посіб. / О. Є. Аврамова, А. С. Горбенко, Н. О. Горобець та ін. ; за заг. ред. С. О. Сліпченка, О. Л. Зайцева ; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків : ХНУВС, 2022. 332 с.
5. Актуальні питання прикладної цивілістики: сімейне, трудове, земельне та житлове право : наук.-практ. посіб. / О.В. Гетьманцев, О.В. Кіріяк, М.Б. Мельник та ін. Київ : Правова єдність, 2015. 448 с.
6. Сучасні проблеми цивільного права та процесу : навчальний посібник / Сліпченко С. О., Синегубов О. В., Кройтор В. А. та ін. ; за ред. Ю. М. Жорнокуя та Л. В. Красицької. Харків : Право, 2017. С. 237-247.
7. Правова доктрина України : у 5 т. / Нац. акад. прав. наук України. Доктрина приватного права України. Т. 3. Харків: Право, 2013. 760 с.
8. Цюра В. В. Теоретичні питання інституту представництва в цивільному праві України: монографія. Київ: ФОП Мельник А. А., 2016. 492 с.

Тема № 7. Вчення про особисті немайнові права

Семінарське заняття Вчення про особисті немайнові права

Навчальна мета заняття: засвоїти теоретичні положення щодо поняття та класифікації особистих немайнових прав, засвоїти нормативний матеріал щодо правового регулювання особистих немайнових прав фізичних та юридичних осіб, ознайомитися з практикою застосування цивільного законодавства у сфері захисту особистих немайнових прав.

Кількість годин:

денна форма навчання – 1 година;

заочна форма навчання – самостійне вивчення.

Навчальні питання:

1. Сучасні теорії визначення поняття та видів особистих немайнових прав.
2. Особисті немайнові права юридичної особи.
3. Захист порушених особистих немайнових прав фізичної особи.
4. Відшкодування моральної шкоди як спосіб захисту особистих немайнових прав фізичної особи.

Методичні вказівки до кожного навчального питання теми

1. Сучасні теорії визначення поняття та видів особистих немайнових прав.

При вивченні цього питання необхідно звернути увагу на радикальну, негативну концепцію щодо місця особистих немайнових прав у системі права України, доцільно розглянути різноманітні класифікації особистих немайнових прав, визначити ознаки особистих немайнових прав фізичної особи.

2. Особисті немайнові права юридичної особи.

Розглядаючи це питання, варто звернути увагу, що юридична особа має право на недоторканність її ділової репутації, на інформацію та інші особисті немайнові права, які можуть їй належати.

3. Захист порушених особистих немайнових прав фізичної особи.

При вивченні цього питання необхідно звернути увагу на загальні та спеціальні способи захисту особистих немайнових прав, варто провести розмежування між такими спеціальними способами захисту особистих немайнових прав, як спростування недостовірної інформації та право на відповідь.

4. Відшкодування моральної шкоди як спосіб захисту особистих немайнових прав фізичної особи.

Розглядаючи це питання, варто визначитися у цьому полягає моральна

шкода при порушенні особистих немайнових прав, якими способами відшкодовується моральна шкода, як визначається розмір відшкодування моральної шкоди при порушенні особистих немайнових прав.

Питання цільових виступів здобувачів вищої освіти для розкриття окремих проблем, явищ тощо:

1. Компенсація моральної шкоди юридичній особі у практиці Європейського суду з прав людини.

Теми для рефератів, які відповідають темі заняття.

1. Проблемні питання компенсації моральної шкоди юридичній особі.

Література

1. Конституція України від 28 червня 1996 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>
2. Сімейний кодекс України від 10 січня 2002 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14#Text>
3. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>
4. Цивільне право. Загальна частина : навч. посіб. / О. Є. Аврамова, А. С. Горбенко, Н. О. Горобець та ін. ; за заг. ред. С. О. Сліпченка, О. Л. Зайцева ; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків : ХНУВС, 2022. 332 с.
5. Актуальні питання прикладної цивілістики: сімейне, трудове, земельне та житлове право : наук.-практ. посіб. / О.В. Гетьманцев, О.В. Кіріак, М.Б. Мельник та ін. Київ : Правова єдність, 2015. 448 с.
6. Сучасні проблеми цивільного права та процесу : навчальний посібник / Сліпченко С. О., Синегубов О. В., Кройтор В. А. та ін. ; за ред. Ю. М. Жорнокуя та Л. В. Красицької. Харків : Право, 2017. С. 248-274.
7. Правова доктрина України : у 5 т. / Нац. акад. прав. наук України. Доктрина приватного права України. Т. 3. Харків: Право, 2013. 760 с.
8. Синегубов О. В. Здійснення особистих немайнових прав малолітніх та неповнолітніх осіб: монографія. Харків: Золота миля, 2015. 528 с.
9. Сліпченко С. О. Особості немайнові правовідносини щодо оборотоздатних об'єктів: монографія. Харків: Діса плюс, 2013. 552 с.

Тема № 8. Концептуальні положення про речове право

Семінарське заняття Концептуальні положення про речове право

Навчальна мета заняття: засвоїти теоретичні положення щодо поняття та ознак речового права, засвоїти нормативний матеріал щодо видів речових прав, ознайомитися з практикою застосування цивільного законодавства щодо захисту права власності та інших речових прав.

Кількість годин:

денна форма навчання – 1 година;

заочна форма навчання – самостійне вивчення.

Навчальні питання:

1. Поняття та ознаки речового права.
2. Власність і право на мирне володіння майном відповідно до ст. 1 Першого протоколу до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод.
3. Теоретичні конструкції власності та права власності. Проблематика визначення видів права власності. Момент виникнення права власності у набувача майна за договором.
4. Проблематика захисту права власності.
5. Земельний сервітут. Особистий сервітут та підстави його припинення.

Методичні вказівки до кожного навчального питання теми

1. Поняття та ознаки речового права.
Вивчаючи це питання, доцільно визначити поняття речового права, його ознаки, проаналізувати абсолютний характер речових прав, абсолютний захист речових прав, розглянути право слідування як особливість речових прав.
2. Власність і право на мирне володіння майном відповідно до ст. 1 Першого протоколу до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод.
При вивченні цього питання необхідно звернути увагу на те, що відповідно до ст. 1 Протоколу № 1 до Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод кожна фізична або юридична особа має право мирно володіти своїм майном. Необхідно з'ясувати, як Європейський суд з прав людини тлумачить поняття «майно» у контексті ст. 1 Протоколу № 1 до Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод.
3. Теоретичні конструкції власності та права власності. Проблематика визначення видів права власності. Момент виникнення права власності у набувача майна за договором.
Розглядаючи це питання, варто звернути увагу на розмежування понять «власність» та «право власності», необхідно розглянути поняття «види права власності» та «форми власності», зосередити увагу на праві довірчої власності, як особливому праві власності. Необхідно визначити момент виникнення права власності у набувача за договором, з'ясувавши особливості виникнення права власності за нотаріально посвідченим договором, за яким передається нерухоме майно у власність.
4. Проблематика захисту права власності.
При вивченні цього питання необхідно звернути увагу на речові та зобов'язальні способи захисту права власності, особливо доцільно проаналізувати співвідношення віндикаційного позову та права добросовісного набувача права власності на майно, відчужене особою, яка не мала на це права.
5. Земельний сервітут. Особистий сервітут та підстави його припинення.

Розглядаючи це питання, варто визначити види права земельного сервітуту, підстави та порядок встановлення земельного сервітуту. Доцільно проаналізувати особистий сервітут, підстави його встановлення та припинення, зокрема право користування чужим майном.

Питання цільових виступів здобувачів вищої освіти для розкриття окремих проблем, явищ тощо:

1. Визнання необґрунтованими активів та їх витребування.

Теми для рефератів, які відповідають темі заняття.

1. Набуття права власності на новостворене майно та об'єкти незавершеного будівництва.
2. Правові наслідки самочинного будівництва.

Література

1. Конституція України від 28 червня 1996 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>
2. Сімейний кодекс України від 10 січня 2002 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14#Text>
3. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>
4. Цивільне право. Загальна частина : навч. посіб. / О. Є. Аврамова, А. С. Горбенко, Н. О. Горобець та ін. ; за заг. ред. С. О. Сліпченка, О. Л. Зайцева ; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків : ХНУВС, 2022. 332 с.
5. Актуальні питання прикладної цивілістики: сімейне, трудове, земельне та житлове право : наук.-практ. посіб. / О.В. Гетьманцев, О.В. Кіріяк, М.Б. Мельник та ін. Київ : Правова єдність, 2015. 448 с.
6. Сучасні проблеми цивільного права та процесу : навчальний посібник / Сліпченко С. О., Синегубов О. В., Кройтор В. А. та ін. ; за ред. Ю. М. Жорнокуя та Л. В. Красицької. Харків : Право, 2017. С. 275-381.
7. Правова доктрина України : у 5 т. / Нац. акад. прав. наук України. Доктрина приватного права України. Т. 3. Харків: Право, 2013. 760 с.
8. Харченко Г. Г. Речові права: монографія. Київ: Юрінком Інтер, 2015. 432 с.

Тема № 9. Правове регулювання відносин у сфері інтелектуальної, творчої діяльності

Семінарське заняття Правове регулювання відносин у сфері інтелектуальної, творчої діяльності

Навчальна мета заняття: засвоїти теоретичні положення про поняття права інтелектуальної власності, засвоїти нормативний матеріал щодо суб'єктів та об'єктів права інтелектуальної власності, ознайомитися з практикою застосування цивільного законодавства щодо захисту прав інтелектуальної власності.

Кількість годин:

денна форма навчання – 1 година;

заочна форма навчання – 1 година.

Навчальні питання:

1. Поняття права інтелектуальної власності та становлення системи правової охорони результатів інтелектуальної, творчої діяльності. Основні інститути права інтелектуальної власності (фактологічна, реєстраційна система та фактична монополія).
2. Виникнення та розвиток права інтелектуальної власності. Теорії походження права інтелектуальної власності.
3. Суб'єкти та об'єкти прав інтелектуальної власності.
4. Доктринальні підходи щодо визначення та змісту права інтелектуальної власності.
5. Особисті немайнові та майнові права інтелектуальної власності.

Методичні вказівки до кожного навчального питання теми

1. Поняття права інтелектуальної власності та становлення системи правової охорони результатів інтелектуальної, творчої діяльності. Основні інститути права інтелектуальної власності (фактологічна, реєстраційна система та фактична монополія).

При вивченні цього питання необхідно звернути увагу на поняття творчої (інтелектуальної) діяльності, права інтелектуальної власності, доцільно визначити основні ознаки творчої (інтелектуальної) діяльності, зосередити увагу на інститутах права інтелектуальної власності, проаналізувавши фактичну монополію, реєстраційну систему тощо.

2. Виникнення та розвиток права інтелектуальної власності. Теорії походження права інтелектуальної власності.

Розглядаючи це питання, варто з'ясувати теорію привілеїв як підґрунтя формування інституту інтелектуальної власності, теорію особистих прав, договірну (контрактну), деліктну, рентну, утилітарну теорії, теорію винагороди, проприетарну теорію та інші теорії походження права інтелектуальної власності.

3. Суб'єкти та об'єкти прав інтелектуальної власності.

При вивченні цього питання необхідно звернути увагу на те, що суб'єкти права інтелектуальної власності поділяються на первинних та похідних. Поняття об'єкта права інтелектуальної власності є дискусійним у цивілістиці. Варто проаналізувати об'єкти авторського права, об'єкти суміжних прав, об'єкти патентних прав, нетипові об'єкти, засоби індивідуалізації.

4. Доктринальні підходи щодо визначення та змісту права інтелектуальної власності.

Розглядаючи це питання, варто зосередити увагу на розумінні виключного права інтелектуальної власності, проаналізувати правомочності, які складають зміст права інтелектуальної власності. Доцільно сформулювати

власну позицію щодо положення, що до виключних прав належать майнові права, здатні вільно переходити від одного суб'єкта до іншого.

5. Особисті немайнові та майнові права інтелектуальної власності.

При вивченні цього питання необхідно звернути увагу на те, що зміст суб'єктивного права інтелектуальної власності становлять особисті немайнові права інтелектуальної власності та (або) майнові права інтелектуальної власності, при цьому варто проаналізувати такі особисті немайнові права, як право на ім'я, право авторства, право на відтворення тощо, та майнові права, зокрема право на винагороду, право на відшкодування шкоди тощо. При характеристиці особистих немайнових та майнових прав на об'єкти права інтелектуальної власності, варто дотримуватися поширеного підходу, за яким будь-яке суб'єктивне цивільне право складається з двох правомочностей: 1) на власні дії; 2) на чужі дії.

Питання цільових виступів здобувачів вищої освіти для розкриття окремих проблем, явищ тощо:

1. Відмінності об'єкта права власності від результатів інтелектуальної, творчої діяльності.

Теми для рефератів, які відповідають темі заняття.

1. Основні інститути права інтелектуальної власності (фактологічна, реєстраційна система та фактична монополія).

2. Виникнення та розвиток права інтелектуальної власності.

Література

1. Конституція України від 28 червня 1996 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>
2. Сімейний кодекс України від 10 січня 2002 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14#Text>
3. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>
4. Цивільне право. Загальна частина : навч. посіб. / О. Є. Аврамова, А. С. Горбенко, Н. О. Горобець та ін. ; за заг. ред. С. О. Сліпченка, О. Л. Зайцева ; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків : ХНУВС, 2022. 332 с.
5. Сучасні проблеми цивільного права та процесу : навчальний посібник / Сліпченко С. О., Синегубов О. В., Кройтор В. А. та ін. ; за ред. Ю. М. Жорнокуя та Л. В. Красицької. Харків : Право, 2017. С. 382-463.
6. Правова доктрина України : у 5 т. / Нац. акад. прав. наук України. Доктрина приватного права України. Т. 3. Харків: Право, 2013. 760 с.
7. Якубівський І. Є. Набуття, здійснення та захист майнових прав інтелектуальної власності в Україні : монографія. Львів : ЛНУ імені Івана Франка. 2018. 522 с.

Тема № 10. Теоретичні положення про зобов'язання

Семінарське заняття Теоретичні положення про зобов'язання

Навчальна мета заняття: засвоїти теоретичні положення про поняття та види зобов'язань у цивільному праві, засвоїти нормативний матеріал щодо виконання та забезпечення виконання зобов'язань, ознайомитися з практикою застосування цивільного законодавства щодо відповідальності за невиконання чи неналежне виконання зобов'язання.

Кількість годин:

денна форма навчання – 1 година;

заочна форма навчання – 1 година.

Навчальні питання:

1. Проблема уніфікації зобов'язального права та її детермінізм. Проблемні питання застосування видів забезпечення виконання зобов'язань.
2. Грошові зобов'язання: поняття, правові наслідки порушення. Проценти у цивільному праві та особливості їх стягнення.
3. Правові наслідки порушення зобов'язання. Теоретичні конструкції цивільно-правової відповідальності.
4. Проблемні питання укладення, виконання, зміни та розірвання договору.
5. Деліктні зобов'язання.

Методичні вказівки до кожного навчального питання теми

1. Проблема уніфікації зобов'язального права та її детермінізм. Проблемні питання застосування видів забезпечення виконання зобов'язань.

При вивченні цього питання необхідно звернути увагу на те, що Україна стала учасником уніфікаційних процесів у сфері зобов'язального права, зокрема приєдналась до Конвенції ООН про договори міжнародної купівлі-продажу товарів 1980 р., Конвенції ООН про позовну давність у міжнародній купівлі-продажу товарів 1974 р. тощо. Систематизація зобов'язань була ґрунтовно проведена О. С. Йоффе, який виділив комбінований критерій класифікації зобов'язань.

2. Грошові зобов'язання: поняття, правові наслідки порушення. Проценти у цивільному праві та особливості їх стягнення.

Розглядаючи це питання, варто звернути увагу на те, що грошове зобов'язання виділяється серед інших не за своєю правовою природою, а в зв'язку з особливостями предмета виконання. При розгляді процентів як правової категорії доцільно визначити, що в ЦК України зустрічаються такі терміни, як «проценти» та «відсотки», необхідно з'ясувати правову природу трьох процентів річних, процентів за користування чужими грошовими коштами тощо.

3. Правові наслідки порушення зобов'язання. Теоретичні конструкції цивільно-правової відповідальності.

При вивченні цього питання необхідно звернути увагу на те, що у разі порушення зобов'язання настають правові наслідки, встановлені договором або законом. Поняття цивільно-правової відповідальності доцільно розглянути з позиції «концепції вини».

4. Проблемні питання укладення, виконання, зміни та розірвання договору.

При вивченні цього питання необхідно звернути увагу на стадії, порядок укладення договору, визначити поняття «істотні умови договору», розглянути принципи виконання зобов'язання. Розглядаючи особливості розірвання договору, варто визначити підстави та порядок розірвання договору в односторонньому порядку та взаємною згодою сторін. Варто також проаналізувати можливість (неможливість) визнання договору неукладеним у судовому порядку.

5. Деліктні зобов'язання.

Розглядаючи це питання, варто визначитися із сутністю деліктних зобов'язань, проаналізувати основні риси деліктних зобов'язань та їх елементи. Доцільно провести розмежування деліктних та договірних зобов'язань, визначити місце деліктних зобов'язань серед недоговірних зобов'язань взагалі. При вивченні цього питання також необхідно встановити умови відшкодування завданої майнової та моральної шкоди, особливу увагу приділивши відшкодуванню шкоди, завданої джерелом підвищеної небезпеки, та шкоди, завданої незаконними діями органів, що здійснюють оперативно-розшукову діяльність, органів досудового розслідування, прокуратури та суду.

Питання цільових виступів здобувачів вищої освіти для розкриття окремих проблем, явищ тощо:

1. Елементи corpus delikti civile.

Теми для рефератів, які відповідають темі заняття.

1. Проценти у цивільному праві та особливості їх стягнення.
2. Правові наслідки порушення зобов'язання.

Література

1. Конституція України від 28 червня 1996 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>
2. Сімейний кодекс України від 10 січня 2002 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14#Text>
3. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>
4. Цивільне право. Особлива частина : навч. посіб. / О. Є. Аврамова, Е. В. Вакулович, А. С. Горбенко та ін. ; за заг. ред. Ю. М. Жорнокуя, О. Є. Кухарєва; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків : ХНУВС, 2023. 420 с.

5. Актуальні питання прикладної цивілістики: сімейне, трудове, земельне та житлове право : наук.-практ. посіб. / О.В. Гетьманцев, О.В. Кіріяк, М.Б. Мельник та ін. Київ : Правова єдність, 2015. 448 с.
6. Сучасні проблеми цивільного права та процесу : навчальний посібник / Сліпченко С. О., Синегубов О. В., Кройтор В. А. та ін. ; за ред. Ю. М. Жорнокуя та Л. В. Красицької. Харків : Право, 2017. С. 464-527.
7. Правова доктрина України : у 5 т. / Нац. акад. прав. наук України. Доктрина приватного права України. Т. 3. Харків: Право, 2013. 760 с.
8. Оновлення договірної регулювання приватноправових відносин в Україні : монографія / за заг. ред. А. Б. Гриняка, О. О. Кота, М. Д. Пленюк. Київ : НДІ приват. права і підприємництва ім. акад. Ф. Г. Бурчака НАПрН України, 2020. 488 с.

4. Рекомендована література (основна, допоміжна), інформаційні ресурси в Інтернеті

Основна

1. Конституція України від 28 червня 1996 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>
2. Сімейний кодекс України від 10 січня 2002 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14#Text>
3. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>
4. Про акціонерні товариства: Закон України від 27 липня 2022 року № 2465-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2465-20#n1985>
5. Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини : Закон України від 23 лютого 2006 р. № 3477-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3477-15#Text>
6. Про відповідальність за несвоєчасне виконання грошових зобов'язань: Закон України від 22 листопада 1996 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/543/96-%D0%B2%D1%80#Text>
7. Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень: Закон України від 1 липня 2004 р. № 1952-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1952-15#Text>
8. Про забезпечення вимог кредиторів та реєстрацію обтяжень: Закон України від 18 листопада 2003 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1255-15#Text>
9. Про міжнародне приватне право : Закон України від 23 червня 2005 р. № 2709-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2709-15#Text>
10. Про порядок відшкодування шкоди, завданої громадянину незаконними діями органів, що здійснюють оперативно-розшукову діяльність, органів досудового розслідування, прокуратури і суду: Закон України від 1 грудня 1994 р. № 266/94-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/266/94-%D0%B2%D1%80#Text>
11. Про ратифікацію Конвенції про правову допомогу і відносини у цивільних, сімейних та кримінальних справах : Закон України від 10 листопада

1994 р. №240. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/240/94-%D0%B2%D1%80#Text>

12. Про затвердження Положення про застосування Закону України «Про порядок відшкодування шкоди, завданої громадянину незаконними діями органів дізнання, досудового слідства, прокуратури та суду»: наказ Міністерства юстиції України, Генеральної прокуратури України та Міністерства фінансів України від 4 березня 1996 р. № 6/5/3/41. URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/z0106-96>

13. Сучасні проблеми цивільного права та процесу : навчальний посібник / Сліпченко С. О., Синегубов О. В., Кройтор В. А. та ін. ; за ред. Ю. М. Жорнокуя та Л. В. Красицької. Харків : Право, 2017. 808 с.

14. Цивільне право. Загальна частина : навч. посіб. / О. Є. Аврамова, А. С. Горбенко, Н. О. Горобець та ін. ; за заг. ред. С. О. Сліпченка, О. Л. Зайцева ; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків : ХНУВС, 2022. 332 с.

15. Цивільне право. Особлива частина : навч. посіб. / О. Є. Аврамова, Е. В. Вакулович, А. С. Горбенко та ін. ; за заг. ред. Ю. М. Жорнокуя, О. Є. Кухарева; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків : ХНУВС, 2023. 420 с.

16. Цивільний кодекс України: наук.-практ. коментар (пояснення, тлумачення, рекомендації з використанням пропозицій вищих судових інстанцій, Міністерства юстиції, науковців, фахівців). Т. 1: Загальні положення/ за ред. проф. І. В. Спасибо-Фатєєвої. Харків: ФО-П Колісник А. А., 2010. 320 с.

17. Цивільний кодекс України: наук.-практ. комент. (пояснення, тлумачення, рекомендації з використанням позицій вищих судових інстанцій, Міністерства юстиції, науковців, фахівців). Т. 4: Об'єкти. Правочини. Представництво. Строки / за ред. проф. І. В. Спасибо-Фатєєва. Харків: ФО-П Колісник А. А., 2010. 768 с.

18. Цивільний кодекс України: наук.-практ. коментар (пояснення, тлумачення, рекомендації з використанням пропозицій вищих судових інстанцій, Міністерства юстиції, науковців, фахівців). Т. 5: Право власності та інші речові права / за ред. проф. І. В. Спасибо-Фатєєвої. Харків: ФО-П Лисняк Л. С., 2011. 624 с.

19. Цивільний кодекс України: наук.-практ. коментар (пояснення, тлумачення, рекомендації з використанням пропозицій вищих судових інстанцій, Міністерства юстиції, науковців, фахівців). Т. 6: Право інтелектуальної власності / за ред. проф. І. В. Спасибо-Фатєєвої. Харків: ФО-П Лисняк Л. С., 2011. 592 с.

20. Цивільний кодекс України: наук.-практ. коментар (пояснення, тлумачення, рекомендації з використанням пропозицій вищих судових інстанцій, Міністерства юстиції, науковців, фахівців). Т. 7: Загальні положення про зобов'язання та договір / за ред. проф. І. В. Спасибо-Фатєєвої. Харків: ФО-П Лисняк Л. С., 2012. 736 с.

Додаткова

1. Актуальні питання прикладної цивілістики: сімейне, трудове, земельне та житлове право : наук.-практ. посіб. / О.В. Гетьманцев, О.В. Кіріяк, М.Б. Мельник та ін. Київ : Правова єдність, 2015. 448 с.
2. Кот О. О. Здійснення та захист суб'єктивних цивільних прав: проблеми теорії та судової практики : монографія. Київ : Алерта. 2017. 494 с.
3. Оновлення договірного регулювання приватноправових відносин в Україні : монографія / за заг. ред. А. Б. Гриняка, О. О. Кота, М. Д. Пленюк. Київ : НДІ приват. права і підприємництва ім. акад. Ф. Г. Бурчака НАПрН України, 2020. 488 с.
4. Правова доктрина України : у 5 т. / Нац. акад. прав. наук України. Доктрина приватного права України. Т. 3. Харків: Право, 2013. 760 с.
5. Красицька Л. В. Проблеми здійснення та захисту особистих та майнових прав батьків і дітей: монографія. Київ: Ліра-К, 2014. 628 с.
6. Надьон В. В. Суб'єктивний обов'язок як елемент змісту цивільних правовідносин : монографія. Харків : Право. 2017. 392 с.
7. Погребняк В. Я. Виникнення, перехід та припинення суб'єктивних цивільних прав : проблеми теорії та практики : монографія. Київ : Алерта, 2020. 640 с.
8. Пленюк М. Д. Підстави виникнення зобов'язальних правовідносин в механізмі правового регулювання: монографія. Київ: НДІ приватного права і підприємництва ім. акад. Ф. Г. Бурчака НАПрН України, 2016. 356 с.
9. Проблеми правової відповідальності: монографія / Ю. П. Битяк, Ю. Г. Барабаш, Л. М. Баранова та ін.; за ред. В. Я. Тація, А. П. Гетьмана, В. І. Борисової. Харків: Право, 2014. 348 с.
10. Стефанчук М. О. Цивільна правосуб'єктність фізичних осіб та особливості її здійснення : монографія. Київ : Арттек, 2020. 479 с.
11. Синегубов О. В. Здійснення особистих немайнових прав малолітніх та неповнолітніх осіб: монографія. Харків: Золота миля, 2015. 528 с.
12. Сліпченко С. О. Особості немайнові правовідносини щодо оборотоздатних об'єктів: монографія. Харків: Діса плюс, 2013. 552 с.
13. Харченко Г. Г. Речові права: монографія. Київ: Юрінком Інтер, 2015. 432 с.
14. Цивільний кодекс України: наук.-практ. коментар (пояснення, тлумачення, рекомендації з використанням пропозицій вищих судових інстанцій, Міністерства юстиції, науковців, фахівців). Т. 8: Договори про передачу майна у власність та користування / за ред. проф. І. В. Спасибо-Фатєєвої. Харків: ФО-П Лисняк Л. С., 2013. 672 с.
15. Цивільний кодекс України: наук.-практ. коментар (пояснення, тлумачення, рекомендації з використанням пропозицій вищих судових інстанцій, Міністерства юстиції, науковців, фахівців). Т. 10: Кредитні та розрахункові зобов'язання. Договір комерційної концесії. Договір про спільну діяльність / І. В. Спасибо-Фатєєва, В. І. Крат, О. П. Печений та ін.; за ред. проф. І. В. Спасибо-Фатєєвої. Харків: Право, 2015. 496 с.
16. Цюра В. В. Теоретичні питання інституту представництва в

цивільному праві України: монографія. Київ: ФОП Мельник А. А., 2016. 492 с.

17. Якубівський І. Є. Набуття, здійснення та захист майнових прав інтелектуальної власності в Україні: монографія. Львів: ЛНУ імені Івана Франка. 2018. 522 с.

18. Аналіз судової практики з розгляду цивільних справ про захист прав споживачів (2009-2012 рр.). URL: <http://www.scourt.gov.ua/clients/vsu/vsu.nsf/%28documents%29/B714BFACD5463C0DC2257B4B002E5416>

19. Про деякі питання практики застосування законодавства про відповідальність за порушення грошових зобов'язань: постанова Пленуму Вищого господарського суду України від 17 грудня 2013 р. №14. URL: http://vgsu.arbitr.gov.ua/files/pages/ppVGSU_17122013_014.pdf

20. Про деякі питання практики застосування норм Цивільного та Господарського кодексів України: Інформаційний лист Вищого господарського суду України від 7 квітня 2008 р. № 01-8/211. URL: <http://vgsu.arbitr.gov.ua/news/group/6/14>

21. Про практику застосування судами законодавства при вирішенні спорів, що виникають із кредитних правовідносин: постанова Пленуму Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 30 березня 2012 р. № 5. URL: http://sc.gov.ua/ua/postanovi_za_2012_rik.html.

22. Про практику розгляду судами корпоративних спорів: постанова Пленуму Верховного Суду України від 24 жовтня 2008 р. №13. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0013700-08#Text>

23. Про судову практику в справах про відшкодування моральної (немайнової) шкоди: постанова Пленуму Верховного Суду України від 31 березня 1995 р. № 4 (із змінами). URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/card/v0004700-95>

24. Про судову практику про захист гідності та честі фізичної особи, а також ділової репутації фізичної та юридичної особи: постанова Пленуму Верховного Суду України від 27 лютого 2009 р. № 1. URL: <http://www.scourt.gov.ua/>

25. Про судову практику розгляду цивільних справ про визнання правочинів недійсними: постанова Пленуму Верховного Суду України від 6 листопада 2009 р. № 9 URL: <http://www.rada.gov.ua>.

26. Про узагальнення судової практики розгляду судами цивільних справ про відшкодування шкоди, завданої джерелом підвищеної небезпеки, у 2010-2011 роках: постанова Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 30 березня 2012 р. № 2. URL: http://sc.gov.ua/ua/postanovi_za_2012_rik.html

27. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним зверненням громадянина Степаненка Андрія Миколайовича щодо офіційного тлумачення положень пунктів 22, 23 статті 1, статті 11, частини восьмої статті 18, частини третьої статті 22 Закону України «Про захист прав споживачів» у взаємозв'язку з положеннями частини четвертої статті 42 Конституції України

(справа про захист прав споживачів кредитних послуг) від 10 листопада 2011 р. № 15-рп/2011. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v015p710-11#Text>

28. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним зверненням Київської міської ради професійних спілок щодо офіційного тлумачення частини третьої статті 21 Кодексу законів про працю України (справа про тлумачення терміну «законодавство») від 9 липня 1998 року № 12-рп/98. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v012p710-98#Text>

29. Аналіз практики застосування ст. 625 Цивільного кодексу України в цивільному судочинстві. URL: <http://www.scourt.gov.ua/clients/vsu/vsu.nsf/%28documents%29/B714BFACD5463C0DC2257B4B002E5416>

30. Про судову практику в справах про відшкодування моральної (немайнової) шкоди: постанова Пленуму Верховного Суду України від 31 березня 1995 р. № 4 (із змінами). URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/card/v0004700-95>

Інформаційні ресурси в Інтернеті

1. Верховна Рада України: Офіційний веб-сайт. URL: <http://www.rada.gov.ua>

2. Верховний Суд: Офіційний веб-сайт URL: <https://supreme.court.gov.ua/supreme/>

3. Міністерство юстиції України: Офіційний веб-сайт URL: <http://www.minjust.gov.ua>

4. Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського Офіційний веб-сайт URL: <http://www.nbuv.gov.ua>